

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของชาติ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ ซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของความเป็นปึกแผ่น มั่นคง ของประเทศชาติ เป็นเครื่องมือในการสร้างความดีให้คนในชาติได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ ดีงาม มีคุณธรรมอันนำไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ทั้งส่วนตน สังคมและประเทศชาติสมควร ที่จะได้รับการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมของชาติอย่างจริงจังและกว้างขวางเป็น พิเศษ ตามนัยแห่งมาตรา 64 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ระบุว่า "รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมแห่งชาติ"¹

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก็ได้ยืนยันว่าชนชาติไทยนั้นมีแบบอย่างวัฒนธรรม ของตนเองดั้งเดิมก่อนที่จะรับเอาอารยธรรมของอินเดียและชาติอื่น ๆ อาทิ การปลูกข้าว คำนาโดยกักน้ำไว้ การต่อสู้ป้องกันตัวโดยใช้วิชากระบี่กระบองและมวยไทย ความเชื่อใน เรื่องภูติผีวิญญาณ และการเล่นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เป็นต้น การมีวัฒนธรรมซึ่ง ชับซ้อนและสร้างขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานได้ค่อย ๆ หลอมหลอมวัฒนธรรมไทยที่ละ น้อย แล้วเจียระไนรูปแบบวัฒนธรรมไทย ออกมาในลักษณะของความกลมกลืนและพลัง ยึดหยุ่นระดับสูง ต่อมาไทยได้เปิดประเทศรับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างจริงจัง โดยเริ่มตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปิดประเทศในครั้งนี้ เป็นผลจากแรงผลักดันภายนอก และกุศโลบายการเห็นการณ์ไกลของผู้นำประเทศที่ต้องการ

---

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2522), หน้า 1.

รักษาชาติไทยไว้ไว้จากการเป็นอาณานิคมของต่างชาติ การรับอารยธรรมตะวันตก
 ในลักษณะที่มีไค่ค่อยเป็นค่อยไปในปัจจุบันนี้ ซึ่งต่างจากการรับอารยธรรมของชาติอื่น
 ในสมัยดั้งเดิม จึงมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อคนไทย แต่เดิมวัฒนธรรมไทยผ่านกระบวนการ
 เลือกรองและตกผลึกจนเกิดการผสมผสานกลมกลืนในการรับรู้ ครั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง
 อย่างรวดเร็วเช่นนี้ ทำให้เกิดความสับสนขึ้นทั้งทางวัตถุและจิตใจขององค์การต่าง ๆ
 ในสังคมไทย การปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมไทยเดิมกับวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจาก
 ประเทศแถบตะวันตกยังคงมีผลต่อค่านิยมของคนไทย แม้จนทุกวันนี้¹ เพราะผู้คนยังคง
 ระวังระคายในการเลือกรองและประสานสัมพันธ์แบบอย่างใหม่ ๆ ของวัฒนธรรมตะวันตก
 อยู่ คนไทยเราเองก็มีไค่สนใจวัฒนธรรมของชาติด้วยความเห็นดีเห็นงามหรือด้วยความ
 รู้ ความเข้าใจอย่างซาบซึ้งในวัฒนธรรมแท้มองวัฒนธรรมในทัศนะของชาตินิยม คือต้อง
 การจะรักษาถ่ายทอดและสร้างเสริมวัฒนธรรมของไทยด้วยความรู้สึกว่าเป็นของไทยเท่า
 นั้น สักแต่ทำอะไรเป็นของไทยก็ต้องรักษาไว้หรือจะต้องสืบทอดกันต่อไป โดยที่ไม่ได้
 พิจารณาถึงความเหมาะสมสักซึ้ง ความประณีตงดงามของวัฒนธรรมนั้น ๆ แต่อย่างใด
 ทั้งสิ้น ซึ่งในที่สุดก็รักษาเอาไว้ไม่ได้ ในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมของชาติไทยได้ถูกถอดทิ้ง
 ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทำให้ศิลปและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง สูญหายไป
 และกำลังจะสูญหายไปอีกก็เป็นจำนวนมาก เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore)
 เกี่ยวกับการละเล่น เช่น เพลงฉ่อย เพลงเรือ เป็นต้น²

ดนตรีไทย เป็นแขนงหนึ่งของวัฒนธรรมสาขาคันศิลป์ ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่ง
 หย่อนไปกว่าวัฒนธรรมในสาขาคันอื่น ๆ ดนตรีไทยนับว่าเป็นเอกลักษณ์ของไทยอย่างหนึ่ง

¹ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ,
 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523) หน้า 4.

² สีกฤทธิ ปราโมช, "การศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม"
กรมการศาสนา (กันยายน 2521), หน้า 2.

ที่มีลีลาการเล่นไม่ซ้ำกันของชาติอื่น ๆ โดยเฉพาะดนตรีคอนเสิร์ตจากวงออเคสตรา ทั้งท่วงทำนองการบรรเลงถึงแม้จะไม่เร้าใจอย่างรุนแรง แต่ก็มีคามประทับใจแก่ผู้ฟัง อย่างซาบซึ้งที่เคี้ยว และสำหรับเพลงที่นำมาบรรเลงส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องของธรรมชาติ เช่นเดียวกับดนตรีต่างชาติ แต่คนไทยนั้นมีความนิยมวลประณีตกว่าในด้านความไพเราะ อันอ่อนหวานซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความละเมียดละไมนุ่มนวลทั้งจิตใจและกริยามารยาท ของคนไทยอย่างเห็นได้ชัดเจน และลักษณะพิเศษอันสำคัญของดนตรีไทยก็คือการตีที่ฟังดู แล้วเหมือนกับการสั่นเป็นข้อที่น่าฟังที่เคี้ยว¹ ปราณี วงษ์เทศ² ได้วิเคราะห์ดนตรีไทย ในแง่ของมานุษยวิทยาอย่างคร่าว ๆ พบว่า ดนตรีไทยนั้นมีลักษณะโครงสร้างที่สะท้อน ถึงลักษณะโครงสร้างของสังคมไทย ดนตรีไทยเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนไทยตั้งแต่เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดินจนกระทั่งถึงชาวบ้านทั่วไป ในอดีตนั้นในชีวิตของคน ๆ หนึ่งยากนักที่จะ ไม่ได้ผ่านขั้นตอนของชีวิตที่ต้องมีคนตรีเข้ามามีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่เกิด โกงจุก ทำขวัญ บวชนาค แต่งงาน ทำบุญ จนถึงงานศพ ดนตรีไทยจะเป็นส่วนของพิธีกรรมเหล่านี้ จะแยก ออกจากกันไม่ได้อาจสรุปถึงความสัมพันธ์ของดนตรีไทยกับสังคมไทยว่า บทบาทของดนตรี ไทยนั้นมีหน้าที่หลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

1. ประกอบการแสดงนาฏศิลป์และการละเล่นต่าง ๆ และให้ความบันเทิง เช่น โขน ละคร ลิเก เป็นต้น
2. ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ในพิธีเทศน์มหาชาติ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ เป็นต้น
3. ประกอบพิธีการเกี่ยวกับชีวิตของคนไทย เช่น พิธีทำขวัญ พิธีแต่งงาน พิธีบวชนาคและพิธีงานศพ เป็นต้น

¹คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, สังคีต (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร การพิมพ์, 2521), หน้า 1.

²ปราณี วงษ์เทศ, "วิเคราะห์ดนตรีไทยในแง่มานุษยวิทยาอย่างคร่าว ๆ" สังคีต (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร การพิมพ์, 2521), หน้า 22.

ในปัจจุบันนี้ ปัญหาที่กำลังถกเถียงกันอยู่ในหมู่นักดนตรีไทยและผู้สนใจในดนตรีไทยก็คือ ปัญหาเรื่องความอยู่รอดของดนตรีไทย ในสังคมไทยที่กำลังประสบปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมอย่างรวดเร็ว การไหลบ่าเข้าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างของไทยที่เคยมีบทบาทสนองความต้องการของสังคมเริ่มหมดความหมายไปจากชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย¹ ทำให้บทบาทของดนตรีไทยคลี่คลายไปเนื่องจากผลกระทบภายนอกดังกล่าว และปัญหาอีกประการหนึ่งอยู่ที่ว่า ปัจจุบันภายในของดนตรีไทยเองเป็นสาเหตุทำให้ดนตรีไทยไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร หรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณากันอย่างถี่ถ้วนที่สุด ปัจจุบันภายในตามสภาพที่แท้จริงจะพบว่ามีลักษณะหนึ่งของการถดถอยของดนตรีไทยในอดีตนั้น ถดถอยและรับช่วงก็มาโดยการไร้ความทรงจำ ทั้งนี้เนื่องจากเราไม่มีการบันทึกเนื้อเพลงเป็นตัวโน้ต วิธีการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวนั้น ได้ทำให้ครูมีฐานะสำคัญอย่างยิ่งที่จะพอใจถ่ายทอดเพลงให้แก่ผู้อื่นหรือไม่ ผู้ใดก็ตามอยากเรียนก็จะต้องฝากตัวเป็นศิษย์ของใครคนใดคนหนึ่งและก่อนที่นักดนตรีจะสามารถออกโรงไต่ก็จะต้องผ่านขั้นตอนเกี่ยวกับครูถึง 3 พิธี² คือ พิธียกครู ไหว้ครู และพิธีครอบฐานะของครู ในเรื่องของเครื่องดนตรีไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามิได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเลยนับตั้งแต่รัชกาลที่ 5 มา ปัญหาทางเทคนิคของเครื่องดนตรีไทย อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาเครื่องดนตรีไทยไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เช่น ระบบเสียงนั้นเครื่องดนตรีไทยไม่อาจแก้ข้อบกพร่องในเรื่องการหามาตรฐานของเสียงได้ถึงแม้เครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน คนสร้างคนเดียวกันระดับเสียงก็ยังต่างกัน ปีพาทย์แต่ละวง มโหรีแต่ละวงก็ยังเทียบเสียงกันได้ไม่สนิท ในเรื่องช่วงของเสียงเครื่องดนตรีไทย อันประกอบด้วย 7 เสียงซึ่งวางระดับเสียงเท่ากันหมด³ แต่ปัจจุบันนี้ไม่เท่ากันเสียแล้ว เพราะครูแต่ละท่านได้เทียบช่วงห่าง (scale) ปิดกันทั้งสิ้นจะหามาตรฐานที่แน่นอนในเรื่องเครื่องดนตรีไทยยังไม่ได้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

³ ทรงวิทย์ แก้วศรี, ดนตรีไทยโครงสร้าง อภิธานศัพท์และสาระสังเขป

(กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2522), หน้า 5.

เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า ปัญหาของการพัฒนาของคนตรีไทยเกี่ยวเนื่องจาก
 กรอบของจารีตประเพณีเดิม คนตรีไทยจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของความเป็นไทยในปัจจุบัน
 นี้ ซึ่งหมายถึงเป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างหนึ่งที่ยังคงรักษาค่านิยมเก่า ๆ ของสังคมไทย
 โบราณไว้เท่านั้น หากที่คนตรีไทยจะปรับให้เข้ากับค่านิยมและความต้องการของผู้ฟังรุ่นใหม่
 เพราะวัฒนธรรมและชนบทนิยมประเพณีใดที่เป็นที่ต้องการของสังคมส่วนใหญ่สิ่งนั้น
 ก็คงจะอยู่ต่อไป แต่ถ้าวัฒนธรรมและชนบทนิยมประเพณีนั้น ๆ มิได้มีส่วนในชีวิตของ
 คน ไม่ได้ร่วมหัวจมท้ายกับการเติบโตของสังคม วัฒนธรรมสาขานั้น ๆ อาจจะถูกกลายเป็น
 เพียงสัญลักษณ์อันหนึ่งในสังคมนั้น ๆ เท่านั้นเอง¹ ซึ่งเพียงแต่ได้รับการอนุรักษ์ คุ้มครองรักษา
 และถ่ายทอดรูปแบบเดิมหรือความคล้ำคลายเพียงเล็กน้อยแก่ชนรุ่นหลังในลักษณะของมรดก
 ทางวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ซึ่งมั่งถึงเอกลักษณ์ของชาติเพียงอย่างเดียว

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงปัญหาสำคัญต่าง ๆ
 ที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของชาติ เพราะในส่วนลึกไปในใจของคนไทยทั้งหลายย่อมทราบ
 กันอยู่ตลอดเวลากว่า วัฒนธรรมของชาติย่อมเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นศักดิ์ศรีของชาติ
 และเป็นความมั่นคงของชาติอีกด้วย² นโยบายวัฒนธรรมในข้อที่ 3 ได้ระบุว่า "รักษาและ
 ส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นมรดกสังคมของชาติ รวมทั้งซ่อมแซม บูรณะและบำรุงรักษา
 สมบัติวัฒนธรรมอันมีค่าของชาติให้เป็นที่ไปตามหลักวิชา"³ ข้อที่ 4 ระบุว่า "สนับสนุนส่งเสริม
 ให้มีการศึกษาและการวิจัยในศิลปวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของไทย เพื่อให้เกิดการสืบทอด
 วัฒนธรรมของชาติ และการพัฒนาวัฒนธรรมพร้อมทั้งปลูกฝัง เจตคติและค่านิยมอันพึงประสงค์

¹ ปรากฏ วังษ์เทศ, "การวิเคราะห์คนตรีไทยในแง่มานุษยวิทยาอย่างคร่าว ๆ"
สังคีต, หน้า 27.

² คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ,
 หน้า 65.

³ สำนักนายกรัฐมนตรี, แนวนโยบายวัฒนธรรม, หน้า 2.

ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น¹ และข้อที่ 6 ระบุว่า "ป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่น ที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยทำลายวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดั้งเดิมของชาติ แต่ให้รู้จักเลือกสรรศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้นมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของคนไทย² เพื่อสนองตอบนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ กองวิจัยและวางแผน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการจัดโครงการเกี่ยวกับการที่จะอนุรักษ์รักษา ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมสาขาศิลปะแขนงดนตรีไทยขึ้น ด้วยโครงการจัดกิจกรรมสัมมนา ฝึกอบรม ฝึกซ้อมการเล่นดนตรีไทยสำหรับครูผู้สอนดนตรีไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม โดยมีหลักการและเหตุผลดังนี้

"ดนตรีไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ของชาติ นับวันจะได้รับความนิยมลดน้อยลงไป การส่งเสริมและเผยแพร่นักดนตรีไทยเท่าที่ผ่านมาก็มิได้จัดกระทำร่วมมือและประสานงานกันอย่างจริงจัง อีกประการหนึ่ง ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีของการสืบทอดการเล่นดนตรีไทยแต่โบราณนั้นมีส่วนเอื้ออำนวยให้ความรู้เกี่ยวกับการเล่นดนตรีไทยสูญหาย กระจุกกระจายมิได้เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงไว้ซึ่งดนตรีไทยก็คือ "ครูผู้สอนดนตรีไทย" ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ การบำรุงรักษา การปลูกฝังค่านิยมและการพัฒนาการเล่นดนตรีไทยให้เป็นมรดกตกทอดถึงชนรุ่นหลังสืบต่อไป"³

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

³ กองวิจัยและวางแผน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ; โครงการจัดกิจกรรมสัมมนา ฝึกอบรม ฝึกซ้อมการเล่นดนตรีไทย สำหรับครูผู้สอนดนตรีไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม, หน้า 7.

วัตถุประสงค์ของโครงการ¹ มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมความรู้และปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมคนไทย
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่ครูผู้สอนค่านิยมคนไทยเพิ่มเติม
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางปรับปรุงและประยุกต์วิธีการเล่นค่านิยมคนไทยให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. เพื่อศึกษาหาแนวทางการสอน เผยแพร่ การปลูกฝังค่านิยมการเล่นค่านิยมคนไทยแก่ครูผู้สอนค่านิยมคนไทย
5. จัดตั้งชมรมส่งเสริมกิจกรรมการเล่นค่านิยมคนไทย เพื่อครูผู้สอนค่านิยมคนไทย ได้มีโอกาสพบปะปรึกษาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การเล่นค่านิยมคนไทย และเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนค่านิยมคนไทย ตลอดทั้งการเผยแพร่ เพื่อความถูกต้องและเป็นแบบแผนอันเดียวกันต่อไป

ในขั้นแรกของโครงการได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการประชุมสัมมนาผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมทุกศูนย์ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะของการจัดการประชุมสัมมนา² ในครั้งนี้ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้แทนศูนย์ฯ ทราบและเข้าใจนโยบายหลักการและเหตุผลของการดำเนินงานตามโครงการ
2. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้แทนศูนย์ฯ จัดตั้งชมรมส่งเสริมกิจกรรมการเล่นค่านิยมคนไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมขึ้น
3. เพื่อให้ผู้แทนศูนย์ฯ นำผลจากการประชุมสัมมนาในครั้งนี้ อาทิ การเตรียมการปฏิบัติงาน บทบาทและวิธีการเผยแพร่ของชมรมส่งเสริมกิจกรรมการเล่นค่านิยมคนไทย

¹ เรื่องเดียวกัน.

² กองวิจัยและวางแผน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, โครงการประชุมสัมมนาผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม เพื่อการจัดตั้งชมรมส่งเสริมกิจกรรมการเล่นค่านิยมคนไทย, หน้า 1.

ไปดำเนินงานต่อไป

4. เพื่อให้ผู้แทนศูนย์ฯ ทราบแนวทางวิธีการสนับสนุน ส่งเสริมและประสานงานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในด้านต่าง ๆ เช่น เงินงบประมาณ การติดตามผล การดำเนินงานของชมรมฯ เป็นต้น

การประชุมสัมมนาตามโครงการนี้ ได้จัดขึ้นในระหว่าง วันที่ 8 ถึง 9 กันยายน 2523 ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมสัมมนาดังกล่าวแล้ว ผู้แทนศูนย์ฯ จะต้องจัดทำโครงการ เสนอ โดยกำหนดรูปแบบการจัดตั้งชมรม วิธีการดำเนินงาน และการจัดกิจกรรม ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อการอนุมัติ ภายในเดือนธันวาคม 2523 พร้อมทั้งนี้ ให้ศูนย์ฯ ทุกศูนย์ฯ ดำเนินการจัดตั้งชมรมตามขั้นตอน ในรายละเอียดที่ระบุไว้ในโครงการ เสนอที่ได้รับการอนุมัติเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โครงการนี้ได้กำหนดการประชุมเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงาน 2 ครั้ง คือ

1. วันที่ 20-21 ธันวาคม 2523 กำหนดให้มีการประชุมผู้แทนศูนย์ฯ ผู้ดำเนินการจัดตั้งชมรม ครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของการทราบอุปสรรคและปัญหาของการดำเนินงาน และเพื่อให้ได้มีการร่วมกันแก้ไขปัญหาและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข
2. วันที่ 30-31 มีนาคม 2524 กำหนดให้มีการประชุมผู้แทนศูนย์ฯ ผู้ดำเนินการจัดตั้งชมรมครั้งที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์พื้นฐาน เช่นเดียวกันกับการประชุมในครั้งที่ 1 และเพื่อให้ชมรมต่าง ๆ รายงานผลความก้าวหน้าของการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ คณะผู้ติดตามผล เสนอแนะและร่วมกันหาแนวทางการปรับปรุงพัฒนาชมรมให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของโครงการให้มากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยบทบาทและหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงาน องค์การ หรือ บุคคลากรที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนางานด้านวัฒนธรรมไทย โดยเหตุที่วัฒนธรรม

มีขอบเขตในการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางทั้งในรูปแบบและเนื้อหาสาระ ดังนั้นในการวางแผนดำเนินงานในแต่ละแผนงานหรือโครงการจึงจำเป็นต้องมีแบบแผนการปฏิบัติที่เป็นระบบเพราะจะเป็นเครื่องช่วยในการดำเนินงาน การติดตามและการประเมินผลงานและการให้คำปรึกษาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น การประเมินผลการปฏิบัติงานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นสำนักงานที่ต้งใหม่ บุคลากรสำนักงานขาดประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ดังนั้นข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินผล จะส่งผลกระทบต่อแนวนโยบายของสำนักงาน งบประมาณ การวางแผนการดำเนินงานและการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาคุณภาพของงานในลำดับต่อ ๆ ไป¹

โครงการจัดกิจกรรมสัมมนา ฝึกอบรม ฝึกซ้อม การเล่นดนตรีไทย สำหรับครูผู้สอนดนตรีไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม เป็นโครงการแรกของสำนักงานที่มีเป้าหมายให้ศูนย์รับนโยบายการปฏิบัติงานด้านส่งเสริมและพัฒนาด้านดนตรีไทยไปดำเนินการทั่วประเทศในรูปของการจัดตั้งชมรม คณะกรรมการผู้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนา จึงได้วางแผนในการติดตามและประเมินผลโครงการเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างครบครัน ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องได้รับการประเมินสำหรับการประชุมในครั้งนี้ มีดังนี้คือ

1. ความสมเหตุสมผลและความพร้อมของการจัดประชุมสัมมนา

ความสำเร็จของการปฏิบัติงานใด ๆ นั้น ย่อมมีผลมาจากการเตรียมการและการวางแผนที่ดีตามสภาพความเป็นจริงของปัญหา ความสมเหตุสมผลของการจัดประชุมสัมมนาจึงขึ้นอยู่กับความจำเป็นและความต้องการของหน่วยงานที่จะนำไปใช้เป็นยุทธวิธีเพื่อการ

¹คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ, หน้า 1.

บรรลุถึงเป้าหมายความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งที่จะได้รับการพิจารณาเป็นลำดับต่อมาดังนั้น สิ่งเหล่านี้ จึงสมควรได้รับการประเมินเป็นลำดับแรก เพราะผลของการประเมินย่อมหมายถึงเครื่องช่วยในการตัดสินใจ ในการเลือกจุดมุ่งหมายและเลือกแผนของการจัดโปรแกรมที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการจัดประชุมสัมมนา

2. ประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้จากการสัมมนา

ก่อนการประชุมสัมมนาถ้าได้มีการประสานประโยชน์ ระหว่างผู้จัดการประชุมและผู้เข้ารับการประชุมสัมมนากันแล้ว ย่อมจะส่งผลดีต่อผลผลิตของโครงการเป็นอย่างมากเพราะผู้ดำเนินการจัดประชุมได้ทราบความคาดหวังและความต้องการจากผู้เข้าร่วมสัมมนาและจะได้จัดกิจกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมในขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมสัมมนาก็จะทราบเป้าหมายของการจัดประชุมและจะได้เตรียมตัวเข้าร่วมกิจกรรมสัมมนาตามหลักสูตรหรือขอบข่ายที่กำหนดไว้ ในระหว่างการจัดกิจกรรมสัมมนาผลสะท้อนของพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมสัมมนา หรือวิทยากร หรือรวมทั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่ได้รับเหล่านี้เป็นตัวแปรตามที่เกิดมาจากกระบวนการประชุมข้อมูลที่รวบรวมได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีการสังเกตอย่างมีระบบ การสัมภาษณ์ การตอบรายการสำรวจกิจกรรมประจำวัน (Checklists) หรือแบบตามความคิดเห็นย่อมมีความจำเป็นสำหรับการนำไปประเมิน เพื่อให้ทราบจุดเด่นหรือจุดด้อยของกระบวนการจัดการประชุม การจัดกิจกรรมแผนแบบการประชุม และการนำไปปฏิบัติจริง อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงแผนแบบการประชุม ตลอดจนการจัดกิจกรรมการประชุมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้อย่างทันที่¹ การเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมสัมมนาที่ได้รับจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการในอนาคตอีกด้วย

¹สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, การประเมินโครงการประชุม : หลักการและการประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์, 2524), หน้า 69-70.

3. ผลกระทบต่อเนื่องของการประชุมสัมมนาต่อการบรรลุเป้าหมายของโครงการ

การบรรลุเป้าหมายของโครงการประชุมสัมมนานั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาต้องนำผลของการประชุมไปลงมือปฏิบัติจริงดังนั้น ความรู้ความเข้าใจในแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติงานจากการประชุม จึงมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของงาน ตามเป้าหมายสิ่งที่ควรได้รับการประเมิน เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาก็คือ ต้องสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนาที่มีต่อการประชุม ว่าสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ไปนั้นถูกต้องกันกับความต้องการของการประชุมสัมมนาที่ต้องการให้เกิดขึ้นหรือไม่ การติดตามผลการปฏิบัติงานครั้งที่ 1 ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของการประชุมด้วย ดังนั้นวิธีการต่าง ๆ ที่จะจัดดำเนินการ เพื่อให้ผลกระทบต่อเนื่องเป็นไปในลักษณะที่พึงพอใจตามวัตถุประสงค์ได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผลของการประเมินสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นประการสำคัญ

4. ผลสัมฤทธิ์ของโครงการประชุมสัมมนา

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ จะทราบได้ก็คือเมื่อการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาได้รับการวิเคราะห์และประเมินผลเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากโครงการนี้มีการติดตามผลเป็นระยะ และได้มีการให้ข้อเสนอแนะภายหลังจากการติดตามผลการดำเนินงานในแต่ละครั้ง เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความสำเร็จของโครงการอย่างมากทีเดียว

เนื่องจากโครงการนี้ได้จัดดำเนินการเป็นครั้งแรก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการประเมินผลโครงการประชุมสัมมนาผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม เพื่อต้องการที่จะรวบรวมปัญหา อุปสรรค จุดเด่นและจุดด้อย ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับจากการประชุมสัมมนาและการติดตามผลการปฏิบัติงานของศูนย์ ให้ผู้บริหารโครงการนำไปประกอบการพิจารณาปรับปรุงโครงการ และประการสำคัญก็คือ ต้องการทราบถึงความเหมาะสมและ

ความจำเป็นของการดำเนินงานตามโครงการว่ามีมากน้อยเพียงใด ในด้านการกำหนด เป้าหมาย แผนการดำเนินงานและการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นต้น ซึ่งจะเป็น เครื่องมือช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารโครงการว่า ควรจะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไข ได้อย่างไร ในการที่จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรเหล่านี้อย่างครบครัน จำเป็นจะต้อง อาศัยวิธีการประเมินผลที่เป็นระบบ (Systematic Evaluation) เพราะการประเมิน ผลที่เป็นระบบจะทำให้ได้ข้อมูลดังกล่าวอย่างครบถ้วนและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองชิป (CIPE MODEL) เป็นแบบของการประเมิน ผลโครงการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการประชุม สัมมนาผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติในด้านการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมไทยด้านศิลปแขนงดนตรีไทย
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมของปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินการ ประชุมสัมมนาผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม อันได้แก่ งบประมาณ บุคลากร หน่วยงานสถานที่ ผู้เข้ารับการประชุมสัมมนา และเวลา เป็นต้น
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนในการดำเนินการประชุมสัมมนา ที่ปฏิบัติจริง ได้แก่ วิธีการดำเนินการประชุม การดำเนินกิจกรรมของวิทยากร กระบวนการ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในระหว่างการประชุมสัมมนา และอื่น ๆ
4. เพื่อประเมินผลโครงการประชุมสัมมนานี้ว่า บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มากน้อยเพียงใด

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับเฉพาะผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมที่เข้า ร่วมประชุมสัมมนาในครั้งนี้เท่านั้น

2. การวิจัยนี้ ประชากรผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา จำนวน 51 คน คือผู้แทน ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมทุกศูนย์ในปี 2523

3. การวิจัยนี้ จะประเมินผลการประชุมสัมมนา ตั้งแต่วันที่ 8 ถึง วันที่ 9 กันยายน 2523 และได้ประเมินผลผลิตของโครงการ ในการติดตามผลการปฏิบัติงาน ของศูนย์ครั้งที่ 1 เดือนพฤษภาคม 2524 ซึ่งได้ใช้แบบติดตามผลส่งไปยังศูนย์ต่าง ๆ ได้ กรอกข้อมูลกลับมาแทนการประชุมผู้แทนศูนย์ในวันที่ 20-21 ธันวาคม 2523 และ วันที่ 30-31 มีนาคม 2524 ตามลำดับ เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติมีชี้แจงจำกัดในเรื่องงบประมาณ จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีการติดตามผลเพื่อความ เหมาะสม

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้แทนศูนย์ได้ตอบแบบสอบถามทุกชุดด้วยความจริงใจและตรงกับสภาพตามความเป็นจริงทุกประการ
2. เกณฑ์ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อการประเมินผลโครงการในครั้งนี้ มีความเป็นมาตรฐานและเชื่อถือได้

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนวิธีการดำเนินงาน เรื่องการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้แทนศูนย์ในการจัดตั้งชมรม จากการประชุมผู้แทนศูนย์ มาเป็นการใช้แบบติดตามผลแทน ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ เพราะต้องการให้มีการ แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการดำเนินงานได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องนี้ ด้วยการรวบรวมปัญหาและอุปสรรคตลอด ทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับจากการติดตามผลจัดส่งให้ทุกศูนย์ให้นำไปศึกษาเป็นแนวทาง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โครงการประชุมสัมมนาผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อการจัดตั้งชมรมส่งเสริมกิจกรรมการเล่นดนตรีไทย

หมายถึง โครงการที่จัดดำเนินการตามแผนการดำเนินงานของโครงการจัดกิจกรรมสัมมนาฝึกอบรม ฝึกซ้อมการเล่นดนตรีไทย สำหรับครูผู้สอนดนตรีไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งจัดการประชุมสัมมนาในระหว่างวันที่ 8-9 กันยายน 2523 ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

คณะกรรมการดำเนินงานประชุมสัมมนา

หมายถึง คณะกรรมการเฉพาะกิจที่ได้รับการแต่งตั้งในการดำเนินงานโครงการประชุมสัมมนาผู้แทนศูนย์ฯ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในระหว่างวันที่ 8-9 กันยายน 2523 ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา และการติดตามผลการปฏิบัติงาน 2 ครั้งคือ เดือนพฤษภาคม 2524 และเดือนกันยายน 2524 ตามลำดับ

ผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนา

หมายถึง ผู้แทนศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมแห่งชาติทุกศูนย์ จำนวน 51 ศูนย์ (ในปี 2523) ผู้รับเชิญเข้าร่วมประชุมสัมมนาในระหว่างวันที่ 8-9 กันยายน 2523 ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

วิทยากร

หมายถึง

ผู้ทรงคุณวุฒิทางค่านิยมคนไทย
ที่ได้เชิญมาให้ความรู้และแนะนำ
แก่ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาผู้แทน
ศูนย์ฯ ในระหว่างวันที่ 8-9
กันยายน 2525 ณ วิทยาลัยครู
สวนสุนันทา จำนวน 14 ท่าน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย